

ortadoğu'yu ya da “sekülerliğin biçimleri”ni okumak

talal asad'ın *sekülerliğin biçimleri** adlı eseri üzerine...

YUSUF FATİH İŞİK

ABD'nin yeni devlet başkanı Barack Hussein Obama'nın, başkanlık seçimleri öncesi, kullandığı temel argümanlar “medeniyetler arası diyalog” “Ortadoğu'da barış” ve yine bu bağlamda çokça telaffuz ettiği “modernlik” idi.

Her ne kadar “medeniyet ve demokrasi götürme” Irak'ı “özgürleştirme” ya da “diktatörlükten kurtarma” söylemi, Amerikan kamuoyu tarafından hala tamamen desteksiz bırakılmıyor ve asılsız olarak değerlendirilmiyor olsa da zamanla bir “Irak batağı”ndan, hatta yeniden hortlayan bir “Vietnam sendromu”ndan (“Vietnam ormanlarında karşılaştığımız sürpriz, bizi Irak sokaklarında da karşıladı.” ABD'li bir gazeteci), Ebu Gureyb'den ve “işkençe”den de söz edilir oldu. Üstelik hiçbir ülke -bu, Doğulu bir ülke bile olsa- kendisine yönelik demokratikleştirici bir müdahaleye, bu derece bağnazca karşı çıkacak kadar gerçeklerden uzak ve akılsız değildi. Irak işgalinin, postmodernistler tarafından hazırlanan teorik ve entelektüel alt yapısı, zamanla Amerikan kamuoyunu da tatmin edemez hale geldi. Üstüne üstlük Amerikan askerlerinin kaybı sayıca

artmaya başlayınca -başka bir ifadeyle belirtecek olursak, Amerikan halkı savaş gerçekliğinin sonuçlarını bizzat yaşamaya başlayınca- işgalin fikri alt yapısı ikna gücünü yitirdi ve daha çok, yaşanan bu sonuçlardan dolayı bir "barış-diyalog" argümanı gündeme gelmeye başladı. Bizim için burada önemli olan şey, daha çok, bu barış diyalog özleminin bir sonucu olarak seçildiğini düşündüğümüz başkan Obama'nın, seçildikten sonra ilk olarak Ortadoğu'yu ziyaret etmesi ve Ortadoğu ile ilgili ilk politik mesajların verileceği ve yeni sürecin nasıl olacağına dair açıklamaların yapılacağı yer olarak Mısır'ı, Kahire Üniversitesini seçmiş olmasıdır.

Talal Asad, *Sekülerliğin Biçimleri* adlı eserinde sekülerizasyonun nasıl gerçekleştirildiğini ele aldığı bölümde, Modernizm'in asli motoru olan sekülerleştirilmenin örneği olarak Mısır'ı ele alıyor. "Başta Ortadoğu olmak üzere" sekülerizm, modernite, akılcılık gibi kavramlar, bugün tüm dünyada tartışılıyor. Modernizmin temel saiki olan akılcılaştırmanın, "sekülerizasyon" yolu ile toplumsal dokulara ve kültürlerle işlendiğini düşünecek olursak, toplumbilimle, siyasetle, sanatla ya da herhangi başka bir alanla ilgilenen herkesin, aslında dolaylı ya da doğrudan gündemine giren bir konudur sekülerizm.

Asad, eserinde "sekülerizm" konusunu ayrıntılı bir şekilde ele almış. Eserin "Seküler" adlı birinci bölümünde, seküler olan'ın ne olduğunu çok farklı örneklerle çözümlenmiş ve bilinir kılmıştır: Modernite, iktidardaki insanların gerçekleştirmeye çalıştığı bir projenin adıdır. Liberalizm, bir "dünyayı ve hayatı anlama çabası" değil, gerçekleştirilmeye çalışılan bir "proje"dir, bir yaşama biçiminin adıdır aslında. Nitekim toplumbilimcilerin toplumsal bir durumla ilgili tespitlerinden öte, bizzat liberal muktedirler tarafından istenen bir durumun, uygulanacak politikanın adı olarak kullanılır liberalizm.

Yine modernizmin, her şeyi "akılcı" bir zeminde yeniden yorumlayıp, tarihteki önemli olayları kendi süzgecinden geçirerek sekülerleştirme ve yeniden kurma örnekleri var eserde: Sokrates'in -hukuki olarak bir anlamda dayatılan- intiharı, tüm mitik ve epik unsurlardan arındırılarak yeniden yorumlanmış, kurgulanmış ve akılcı bir tutum örneği olarak öğretilmeye müsait hale getirilmiştir. Bu yeniden yorumlayışta "mitin ve trajedinin sekülerleştirilmesi" söz konusudur. Sokrates'in ölümü -ya da öldürü-

lüşü- olayındaki "duygusal" ve "erdemli" sayılabilecek nitelikler yok edilmiş ve efsane, tamamen akılcılaştırılmıştır. Sokrates'ten geriye, daha çok "mantıklı" ve "ibretlik" bir ölüm olayı kalmıştır.

Erdem, coşku ya da inanç gibi "fail olma" özellikleri, seküler olarak yeniden biçimlendirilmiştir. Bireyi eyleme iten "ahlak", tamamen "hukuk"a ve "sorumluluk"a indirgenmiştir. Yine, "ahlaklı ve erdemli tutum" örneği olan bazı mitlerin, seküler bir yeniden yorumlayış ile "akılcı versiyonları" yaratılmış ve dolaşıma sokulmuştur. Sorumluluk sözcüğünün "ilk kez ABD ve Fransız devrimleri bağlamında (1787) ortaya çıktığı" ve "yalnız siyasi davranışlar için değil, ahlakın ta kendisi için de kullanıldığı" hatırlatılıyor okura. Oidipus mitinde, Oidipus'un erdeme ve ahlaki olgunluğa ulaştığı için değil, "sorumluluğunu üstlendiği için" ülkesini terk ettiği ve kendi kendisine ıstırap çektirdiği şeklinde, modern bir Oidipus versiyonuna rastlıyoruz eserde.

Modernite, iktidardaki insanların gerçekleştirmeye çalıştığı bir projenin adıdır. Liberalizm, bir "dünyayı ve hayatı anlama çabası" değil, gerçekleştirilmeye çalışılan bir "proje"dir, bir yaşama biçiminin adıdır aslında. Nitekim toplumbilimcilerin toplumsal bir durumla ilgili tespitlerinden öte, bizzat liberal muktedirler tarafından istenen bir durumun, uygulanacak politikanın adı olarak kullanılır liberalizm.

Sekülerizm denen olgunun, aslında seküler anlayışın kurumsallaşmış biçimi olduğunun örnekleri oldukça çoktur. Hukuk kuralları (İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi) ve ceza anlayışında, bunlar çok sık dokulu ve örgütlü bir şekilde konumlanmıştır. Temel bir insani özellik (aynı zamanda hak) olan isyanın ya da "adalet isteğinin" çerçevesi çizilmiş ve kabul edilebilir bir çizgiye çekilmiştir. Hükümet, eğer yasalara aykırı bir pratik içerisinde bulunursa, insanların isyan etmesi ve siyasal olarak eyleme geçmeleri "haklı" görülür. İlk başta demokratik ve insani görülen bu anlayışta, aslında hukuk olgusunun -bunun geri planında ise akılcı ve serbest piyasacı seküler anlayışın- kendi yerini sağlamaştırması ve temel yetke olma konumunu pekiştirmesi vardır. Bu nok-

tada, eserde verilen Nazi zulmü ve Nazi Almanyası örneği, çok çarpıcıdır. Nazi zulmünün gayet akli, normlara uygun ve yasal bir vahşet olması, kendi iç hukuku açısından yasa dışı bir olgu olmaması vurgulanmıştır.

Seküler olan'ın kurumsallaşmış biçimi olan Sekülarizm'in ve "Sekülerleş(tir)me"nin incelendiği, sekülerizasyon sürecinin detaylarıyla çözümlendiği bir örnek olarak modern Mısır'ın ele alınması, aklımıza gelebilecek birçok soruya cevap teşkil ettiği için, eserin güçlü yönlerinden biridir. Yerel unsurlar, Mısır'da, modernleştirme süreci çerçevesinde tekrar ele alınmış ve akıl süzgecinden geçirilerek yeniden yorumlanmış; din, modern olarak yeniden yapılandırılmış ve bu süreçte birçok dini argüman ya devşirilmiş ya da devşirilemeyecek kadar köklü ve güçlü olan özellikleri barbarca, çağdışı ve "aslında dindışı" ilan edilmiştir. Yaşam biçimi ve ahlak, sekülerizasyona tabi tutulmuş ve seküler bir yorumla yeniden kurgulanarak hukuk kuralları haline getirilmiştir. (Avrupa'nın en sevmediği şeyleri temsil eden "Sufilik" olgusu, Mısır'da sekülerizasyonun asıl hedefiydi ve akıldışılık, fanatiklik ve aslında dindışılıkla itham ediliyordu.) Yeni hukuk kuralları çerçevesinde yeni bir ceza hukuku da oluşturulmuş, yeni kuralların ortaya çıkardığı ihtiyaçlara cevap olarak modernist fikirler dolaşıma sokulmuştur. Bir anlamda, modernizmin maya tutacağı zemin yaratılmaya çalışılmıştır ve yaratılmıştır da.

Erdem, coşku ya da inanç gibi "fail olma" özellikleri, seküler olarak yeniden biçimlendirilmiştir. Bireyi eyleme iten "ahlak", tamamen "hukuk"a ve "sorumluluk"a indirgenmiştir. Yine, "ahlaklı ve erdemli tutum" örneği olan bazı mitlerin, seküler bir yeniden-yorumlayış ile "akılcı versiyonları" yaratılmış ve dolaşıma sokulmuştur.

Özellikle, eserin "Sekülerleşme" adlı son bölümünde Mısır örneğinin ele alınmış olduğunu düşünürsek, en başta dikkat çekmek istediğimiz, ABD başkanı Barack Hussein Obama'nın Mısır ziyareti, bizim için daha anlamlı olacaktır belki de. (Her ne kadar Mısır eski bir İngiliz sömürgesi olsa da, bugün, modernleşme sürecini şekillendiren güç ABD olduğu

için, Ortadoğu'da daha çok ABD'nin siyasi pratiği dikkatimizi çekmektedir.) Ortadoğu'ya yönelik politik mesajların verildiği yer olarak Mısır'ın seçilmesi, yapılan konuşmada kullanılan argümanlar, çağdaşlaşma ve modernleşme mesajları verilirken Mısır'a atıfta bulunulması gibi unsurlar göz önünde bulundurulursa, modernizmin ve kapitalizmin bundan sonraki pratiğinin nasıl gelişeceğine dair bazı fikirler edinebiliriz. Bu noktada Talal Asad'ın, Mısır özelinde, sekülerizasyonla ilgili değerlendirmelerini tekrar hatırlarken, Mısır'ın modernizm açısından Ortadoğu için iyi bir örnek teşkil etmesi ve aslında "özlenen" Ortadoğu modeli olduğu yönünde bazı düşünceler geliyor aklımıza. Dünyamızdaki ve yaşadığımız bölgedeki siyasi gelişmeleri düşünürsek, Talal Asad'ın *Sekülerliğin Biçimleri* adlı eseri, bize birçok şeyi fark ettiriyor aslında. Sadece Ortadoğu sorunsalıyla ya da sekülerizm ve modernlik gibi konularla ilgilenen akademisyenler için değil, yaşadığı dünyaya dair sorunlar ve çözüm yollarıyla ilgilenen tüm insanlara söyleyecek sözü olan bir eserdir *Sekülerliğin Biçimleri*. Dünya meseleleriyle ilgili, üzerinde düşüneceğimiz zengin ve güçlü bir argüman sunuyor bize Talal Asad. ■

dipnot

* Çeviren: Burak Aydar, Metis Yayınları, İstanbul 2007.